

Významné miesto v boji proti náboženským prežitkom náleží osvojuvaniu pokrokových ateistických tradícií. Bez osvojenia si všetkého cenného, čo sa už v minulosti na tomto úseku urobilo, nemohli by sme svoju úlohu zvládnuť. Z tohto hľadiska je vydanie Maréchalových *Ateistov*¹ v slovenskom preklade skutočne záslužným činom.

Pierre Sylvain Maréchal, filozof a publicista obdobia francúzskej buržoáznej revolúcie (1789—1794), zaujíma významné miesto v dejinách filozofického a spoločensko-politického myslenia. Jeho život je poznamenaný neúnavným bojom proti sociálnej nespravodlivosti a proti náboženskému tmárstvu.

Maréchal sa narodil v Paríži r. 1750. Pre prvé obdobie jeho literárnej tvorby je príznačný lahostajný pomer k otázkam politickým a sociálnym. Avšak už tu sa jeho pozornosť zameriava na obyčajného človeka z ľudu a jeho tvorba sa oslobodzuje od nábožensko-mystických nálad.

Hlboké spoločenské protirečenia a najmä ich rýchle zostrovanie v predrevolučných rokoch vtiahli Maréchala do aktívneho politického boja. Tu začína nová etapa v jeho myslení. Vo svojej známej práci *Fragment d'un poème morale sur Dieu* Maréchal ako jeden z mála činiteľov tých čias dospieva k ideí republiky. Treba to zdôrazniť tým skôr, že aj takí revolucionári ako Robespierre a Marat urobili tento krok omnoho pozdejšie, až v priebehu revolúcie. Od mnohých osvietenecov 18. storočia líši sa Maréchal tiež tým, že už v tom čase zameriava svoje útoky nielen proti statkárom-feudálom, ale aj proti kapitalistom-boháčom.

Koncom osemdesiatych rokov stále viac preniká do jeho tvorby idea sociálneho zriadenia, v ktorom by nebolo ani bohatých ani chudobných, kde by boli všetci rovní. No Maréchalov návrh na sociálne zrovnoprávnenie je ešte riešením typicky maloburžoáznym. Maréchal nechce zrušiť súkromné vlastníctvo, chce ho len spravodlivo rozdeliť. V daných podmienkach bol to však návrh veľmi radikálny a revolučný.

Revolúciou 1789 začína ďalšia etapa v Ma-

réchalovom ideovom vývine. Maréchal je spočiatku revolúciou nadšený, no čoskoro zisťuje jej neludový, ba protiludový charakter. Ako novinár odhaľuje jej polovičatosť a jeho články, plné revolučného optimizmu, hlboko ovplyvňujú chod politických udalostí. Maréchal dospieva až ku kritike buržoázneho obsahu jakobínskej diktatúry. V r. 1793 píše zaujímavý spis *Correctif à la révolution*, v ktorom zdôrazňuje, že revolúcia nie je skončená, lebo nebola zlikvidovaná majetková nerovnosť ľudí. „Dokiaľ budú jestvovať páni a sluhovia, chudobní a bohatí“ — píše Maréchal — „nemôže byť slobody, nemôže byť rovnosti“.

Vyvrcholením Maréchalovho myšlienkového vývinu sa stal *Manifest rovných*. Bol napísaný pre tajný spolok, v ktorom vedúcu úlohu zohral Babeuf. V Manifeste sa Maréchal kriticky vyporiadúva s buržoázne obmedzeným chápaním rovnosti a fakticky dospieva k záveru, že spása ľudstva spočíva v odstránení súkromného vlastníctva. Z maloburžoázneho rovnostára stáva sa Maréchal utopickým komunistom.

Po porážke babeufistického hnutia Maréchal opúšťa praktickú revolučnú činnosť a plne sa venuje teoretickému boju proti náboženstvu. Jeho základnou filozoficko-ateistickou prácou je *Francúzsky Lucrétius*. V tejto práci rieši Maréchal v duchu materializmu otázku vzťahu myslenia a bytia. Zdôrazňuje, že hmota je prvotná, večná a v svojom vývine vytvára nekonečné množstvo rôznych foriem. Všetku silu materialistickej filozofie obracia proti ideí boha, proti náboženstvu. Prírodu pokladá za jedinú a nekonečnú; okrem nej nemôže existovať žiadna iná sila, nijaký boh.

Maréchalov ateizmus je pozoruhodný tým, že tvorí určitú formu prechodu od buržoázne osvieteniského ateizmu k bojovému ateizmu robotníckej triedy. Na rozdiel od Diderota a Holbacha spája Maréchal svoj ateizmus s utopickým komunizmom a s radikálnymi politickými názormi. Vo svojej kritike náboženstva vychádza nielen z kritiky feudálneho zriadenia, ale aj z kritiky celej vykorisťovateľskej spoločnosti. Už vznik náboženstva je uňho viazaný a vysvetľuje sa vznikom sociálnej nerovnosti. Maréchal sa prepracoval až k chápaniu náboženstva ako ópia ľudu.

V r. 1800 vydal Maréchal dielko *Slovník*

¹ Pierre Sylvain Maréchal, *Ateisti*. Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1959. Z ruského vydania preložila D. Ronecová.

starých a nových ateistov, ktoré sa teraz pod skráteným názvom *Ateisti* dostáva aj do rúk slovenského čitateľa. V úvodnej časti tohto dielka zoznamujeme sa s Maréchalovými názormi na existenciu boha, na spoločenskú funkciu náboženstva a pod. Hlavná pozornosť je venovaná otázke podstaty ateizmu. V ateizme vidí autor základ skutočne ľudskej morálky a činnosti. Niektoré črty vlastné buržoáznemu ateizmu podrobuje ostrej kritike a odmieta ich. Stavia do protikladu človeka, z ktorého náboženstvo urobilo bojazlivca otrocky poníženého pred mocnými tohto sveta a človeka-ateistu, ničím nezaťaženého, slobodného, plného tvorivej energie a viery vo vlastné sily.

Do druhej časti dielka zaradil Maréchal výroky uznávaných mysliteľov a verejných činiteľov, zamerané proti náboženskému sve-

tonázoru, proti cirkevným dogmám, proti hamovaniu tvorivého myslenia.

Reakcia prijala Maréchalov *Slovník starých a nových ateistov* nepriateľsky. Feudálno-klerikálni a reakční buržoázni spisovatelia Maréchala zúrivo napadli. Vyplývali nemalo síl, aby účinnosť jeho názorov zmierlili, aby tieto názory pochovali. To sa im však nikdy nepodarilo a ani nemohlo podariť.

Vydaním Maréchalových *Ateistov* v slovenčine splácame dlh veľkému bojovníkovi za víťazstvo rozumu a pravdy, proti povere a tmárstvu. Vyslovujeme presvedčenie, že tak ako v svojej dobe bude Maréchal burcovať a pretvárať mysle ľudí aj dnes, keď boj proti náboženskému svetonázoru vstúpil do svojej záverečnej fázy.

Mirka Rošková

AUREL STODOLA 1859—1942

Pamiatke storočnice narodenia vydalo Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1959

Knižka *Aurel Stodola*, vydaná v júni 1959 z príležitosti 100. výročia narodenia svetoznámeho technika slovenského pôvodu, je publikáciou, ktorá chce skôr informovať a oslavovať ako vedecky skúmať a hodnotiť. Poslanie knižky určilo jej formu. Jadrom knižky je krátka štúdia Juraja Voda, ktorá je preložená do ruštiny a nemčiny. Štúdia podáva stručne, ale prehľadne Stodolov vedecský, národný a politický profil. V knižke je okrem štúdie aj spomienkový prehľadný článok Stodolovho žiaka V. Křivánka a krátka črta J. Gonda, ktorá významne podčiarkuje Stodolov ľudský profil. Tieto články nie sú preložené, čo musí priviesť najmä zahraničného čitateľa do rozpakov. Vzniká dojem, že boli v náhlivosti pripojené, aby bola knižička — ktorá je inak graficky vkusne vypravená — trochu objemnejšia.

A. Stodola bol inžinier, odborník v konštrukcii turbín. V tomto ohľade je zhodnotenie jeho diela čisto vecou historikov techniky. Stodola mal však záujem aj o filozofické otázky a svoje náhľady v tomto ohľade publikoval pod názvom *Gedanken zu einer Weltanschauung vom Standpunkte des Ingenieurs*. Hoci táto práca pre svoj eklektický ráz nepredstavuje prakticky nijaký prínos a špeci-
fické stanovisko inžiniera sa v nej nijako

neprejavuje, predsa len obsahuje aj stránky pozoruhodné, ktoré v rámci Stodolovho životného prostredia a doby a Stodolovej osobnosti majú kladný význam. Nepochybne by osožilo Stodolovmu portrétu, ktorý načrtol J. Voda, keby k prípravným prácam na ňom a najmä na ohlásenej monografii zavčas a od začiatku prizval pracovníkov z filozofie a histórie.

Bez ohľadu na eklektický charakter svetonázorových úvah a na rozličné Stodolove omyly a kolísania najmä politické možno kladne hodnotiť Stodolovo otvorené odmietnutie náboženského svetonázoru a snahu vybudovať svetonázor pomocou filozofie, vedeckeho poznania dejín sveta, kultúry, techniky a umenia. Tieto stránky Stodolovej práce treba ešte preskúmať a nemožno vyčítať J. Vodovi, že to nevykonával sám. Možno však J. Vodovi vyčítať rad nedostatkov, ku ktorým nemuselo prísť.

Štúdia *Život a dielo A. Stodolu* je rozčlenené na nasledujúce časti: Rodné prostredie, Stodolova rodina, Stodola ako vysokoškolský pedagóg, Stodola ako vedec a Stodola ako uvažujúci človek. Posledná časť v ruskom a nemeckom preklade znie „Stodola ako mysliteľ“, čo by bolo aspoň logickejšie („uvažujúci človek“ je pleonazmus), ale nezodpove-